

СУТНІСТЬ І ЗНАЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ

Н. Г. ПІГУЛЬ, кандидат економічних наук
(ДВНЗ «Українська академія банківської справи НБУ»)

Анотація. У статті розглянуто підходи до сутності терміна «соціальна інфраструктура». Зазначено, що основною метою функціонування соціальної інфраструктури є повний і всебічний розвиток людини шляхом створення комплексу життєвих благ, необхідних для розширеного відтворення робочої сили. Визначені завдання, функції та принципи соціальної інфраструктури. Автор наводить схему взаємозв'язку функціональних компонентів соціальної інфраструктури.

Ключові слова: соціальна інфраструктура, функції та принципи соціальної інфраструктури, цілі та завдання соціальної інфраструктури.

Успішне функціонування соціальної сфери в ринкових умовах потребує необхідної соціальної інфраструктури [4]. В сучасних умовах соціальна інфраструктура має особливу роль у формуванні і підтримці ресурсного, і перш за все трудового потенціалу країни. Роль соціальної інфраструктури полягає в інтеграції інтересів господарюючих суб'єктів та інтересів державних структур у системі обслуговування економіки її галузей [1]. Роздержавлення економіки, впровадження нових організаційно-правових форм господарювання, формування у державі соціально орієнтованої економіки, зумовлюють необхідність дослідження теоретико-методологічних засад щодо сутності та значення соціальної інфраструктури.

Значний внесок у межах наукового дослідження соціальної інфраструктури зробили такі науковці, як: В. Куценко, Б. Данилишин, Ж. Тощенко, Г. Осадча, І. Кінаш, О. Салій та ін. Вклад вищезазначених учених у висвітленні теоретичних аспектів соціальної інфраструктури є вагомим, але при цьому слід звернути увагу на об'єктивну необхідність подальшого поглиблення теоретичних засад щодо сутності та значення соціальної інфраструктури в умовах переходу від індустріального до соціально орієнтованого розвитку держави.

Метою статті є дослідження сутності та значення соціальної інфраструктури в сучасних економічних умовах.

Методологія визначення сутності економічної категорії «соціальна інфраструктура» має базуватися на чіткому термінологічному визначенні більш загального поняття – «інфраструктура».

Аналіз теоретичних положень вітчизняних і зарубіжних наукових досліджень дозволив виявити багатовимірність у підходах до визначення змісту та сутності інфраструктури як одного із важливих понять економічної науки.

Слово «інфраструктура» латинського походження, воно утворене об'єднанням двох латинських слів: «infra» – нижче, під та «structura» – будова, розташування. Отже, дослівний переклад інфраструктури – розташована нижче, підбудова, підструктура.

Необхідно відмітити, що спроби економістів узагальнити та сформулювати комплексне уявлення про економічний сенс зазначеної категорії з'явилися ще в XIX ст. Так, А. Сміт у праці «Дослідження про природу та причини багатства народів» зазначав необхідність створення «загальних споруд та установ, необхідних для суспільного виробництва, але не вигідних для приватного капіталу». Пізніше К. Маркс підкреслив наявність матеріальних

умов праці як невід'ємної складової процесу праці: «Прямо вони не входять в нього (процес праці – авт.), але без них він (процес праці – авт.) або абсолютно неможливий, або може відбуватися лише у недосконалому вигляді. Прикладом можуть слугувати... робочі будівлі, канали, дороги тощо». Отже, первинно поняття інфраструктури включало транспорт, енергетику, пошту, виробничі комунікації, а А. Смітом, Д. Рікардо, К. Марксом відводилася провідна роль державі у регулюванні цих видів економічної діяльності. Проте зазначені вчені безпосередньо термін «інфраструктура» не застосовували [3].

Варто зазначити, що поняття «інфраструктура» активно почали використовувати на початку ХХ ст. у військовому лексиконі, в якому під час військових дій термін «інфраструктура» означав певну сукупність будинків, споруд і комунікацій, які забезпечували функціонування збройних сил.

Пізніше, у 40-х рр., у зарубіжній економічній літературі цей термін почали вживати для характеристики галузей, які забезпечували розвиток матеріального виробництва (дороги, мости, порти, аеродроми, лінії електропередач тощо).

Наприкінці 60-х рр. та на початку 70-х рр. ХХ ст. було здійснено трактування поняття інфраструктура у працях Д. Кларка, А. Маршала, А. Хіршмана, де у галузі дослідження «соціального накладного капіталу» було розширено термін «інфраструктура», котра охоплювала не лише галузі транспорту, зв'язку та матеріально-технічного забезпечення, складові невиробничої галузі та інституціональну інфраструктуру, а й таку, що охоплює усі потужності, без яких неможливе функціонування виробництва та надання усіх суспільних послуг.

У вітчизняному науковому обігу це поняття з'явилося в середині ХХ ст. та використовувалося для позначення комплексу галузей, що обслуговують промислове та сільське господарство, а саме: будівництво каналів, портів, мостів, доріг та ін. [2].

Незважаючи на існуюче різноманіття практичних розробок і наукових досліджень з пи-

тань трактування сутності «інфраструктура», слід зазначити, що відсутня єдина наукова позиція щодо визначення цієї категорії. Водночас варто враховувати, що хоча й існують певні відмінності у визначеннях, спільним для них є забезпечуючий і обслуговуючий характер функціонування інфраструктури. Важливо також зазначити, що інфраструктура являє собою певну сукупність елементів. Отже, інфраструктуру слід розуміти як сукупність взаємопов'язаних елементів, що виконують певні функції, мають обслуговуючий та забезпечувальний характер щодо функціонування об'єктів і суб'єктів даної системи.

Це визначення інфраструктури є узагальненим і не зазначає конкретної галузевої специфіки інфраструктури. Отже, зауважимо, що термін «інфраструктура» необхідно розглядати як єдину цілісну систему, в основу якої покладено функції забезпечення та обслуговування з метою створення умов для ефективного функціонування економіки та життєдіяльності людей.

Формуючи визначення поняття «соціальна інфраструктура», доцільно брати до уваги розглянуті вище загальні ознаки поняття «інфраструктура», а також враховувати і специфічні особливості, які зумовлені, по-перше, галузевими особливостями, по-друге, – специфічними властивостями вітчизняної соціальної сфери на сучасному етапі її розвитку.

Дослідження наукових поглядів представників економічної науки щодо трактування сутності соціальної інфраструктури дозволило зробити висновки, що автори акцентують увагу на різних аспектах цього економічного поняття відповідно до специфіки наукового дослідження. При цьому слід звернути увагу на те, що загалом зміст цього поняття можна розглядати у двох аспектах. У контексті першого з них соціальну інфраструктуру розглядають як сукупність галузей, ототожнюючи їх прямо або опосередковано зі сферою послуг.

Другим підходом передбачено, що соціальну інфраструктуру розуміють як комплекс (сукупність) матеріальних об'єктів, що створюють умови для задоволення потреб і забез-

печують загальні умови для ефективної діяльності людини в усіх сферах суспільного життя.

На наш погляд, «соціальна інфраструктура» – це сукупність об'єктів окремих галузей, що сприяють життєдіяльності суспільства, метою функціонування яких є забезпечення загального рівня життя населення та гармонійного його розвитку.

Сутність соціальної інфраструктури більш повно розкриває мета її функціонування. Більшість науковців дотримуються думки, що основною метою функціонування соціальної інфраструктури є повний і всебічний розвиток людини шляхом створення комплексу життєвих благ, необхідних для розширеного відтворення робочої сили.

Головна мета функціонування соціальної інфраструктури визначає основні завдання соціальної інфраструктури, реалізація яких на практиці призводить до створення важливих елементів соціальної сфери держави. До основних завдань соціальної інфраструктури належать: створення нової психології та стилю життя населення; всебічна підтримка людського розвитку; орієнтація на інтереси населення, сім'ї та відтворення умов їх розвитку; стимулювання зростання індивідуальної економічної свідомості та ініціативи як визначальних факторів територіального розвитку.

Ефективне функціонування соціальної інфраструктури відбувається на основі відповідних принципів. Слід відмітити, що в науковій літературі не існує одностайної, однозначної думки щодо визначення принципів, що є базовими для соціальної інфраструктури, проте загально визначеними вважаються такі принципи:

- ефективність – соціальна інфраструктура являє собою систему взаємозв'язків між її елементами, отже, для досягнення поставленої мети ця взаємодія повинна бути ефективною;

- науковість – управління соціальною інфраструктурою повинно мати науковий характер, тобто враховувати вимоги економічних законів розвитку, використовувати міжнародний досвід і сучасні методи економічних досліджень, ґрунтуватись на існуючих теоріях,

методах, підходах, враховуючи їх переваги та недоліки;

- комплексність – взаємообумовлений і пропорційний розвиток соціальної інфраструктури як єдиного цілого, що забезпечує взаємозв'язок усіх підсистем і елементів;

- оптимальність – вибір конкретного напрямку розвитку при територіальній організації соціальної інфраструктури, обґрунтоване розташування всієї сукупності закладів різних форм власності з переважанням територіального та галузевого підходів в умовах відповідної територіальної одиниці і для тих об'єктів, які мають міжтериторіальне значення;

- системність – соціальна інфраструктура розглядається як складна цілісна система, що включає низку пов'язаних між собою елементів, їх зв'язок із зовнішнім оточенням, функціональні та ієрархічні підсистеми;

- доцільність – це відповідне співвідношення між метою функціонування соціальної інфраструктури і діяльністю суб'єктів з реалізації цієї мети.

Отже, з позиції економічних процесів соціальна інфраструктура суспільства передбачає реалізацію вищезазначених завдань, об'єктом яких є людина.

Функції соціальної інфраструктури визначені та підпорядковані цілям соціального та економічного розвитку суспільства, а саме: всебічному гармонійному розвитку особистості та підвищенню загального рівня і якості життя населення. До найбільш значущих цільових функцій соціальної інфраструктури можна віднести [5]: всебічний і повний розвиток людини шляхом задоволення її побутових, духовних і культурних потреб; створення умов для формування прогресивних тенденцій у демографічних процесах; ефективне використання трудових ресурсів; відтворення робочої сили, яка б відповідала потребам і рівню розвитку виробництва; забезпечення оптимальних житлово-комунальних і побутових умов життя населення; охорона здоров'я, покращення та збереження фізичного здоров'я населення; раціональне використання вільного часу людей; формування громадської свідомості та наукового світогляду; управління та

Рис. 1. Схема взаємозв'язку функціональних компонентів соціальної інфраструктури

охорона громадського порядку; розподіл і обмін матеріальних благ (рис. 1).

Отже, розвинена соціальна інфраструктура є необхідною умовою покращення рівня та якості життя населення і позитивно впливає на соціально-економічний розвиток держави, а повна реалізація організаційних основ функціонування соціальної інфраструктури позитивно вплине на підвищення рівня ефективності її розвитку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бородатова Л. Ю. Развитие социальной инфраструктуры в экономическом пространстве: теоретический аспект [Електронний ресурс] / Л. Ю. Бородатова. – Режим доступу: <http://www.science-education.ru/pdf/2013/2/261.pdf>. – Назва з екрана.
2. Брунець Б. Р. Сутність означення поняття інфраструктура / Б. Р. Брунець // Науковий вісник НЛТУ України. – 2012. – Вип. 22.5. – С. 372–377.
3. Иванова Н. В. Генезис економічної категорії «інфраструктура» та її роль у суспільному поділі праці [Електронний ресурс] / Иванова Н. В. – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=392>. – Назва з екрана.
4. Куценко В. І. Соціальна сфера: реальність і контури майбутнього (питання теорії і практики): монографія / Куценко В. І.; за наук. ред. Б. М. Данилишина / РВПС України НАН України. – Ніжин: ТОВ «Видавництво «Аспект-Поліграф», 2008. – 818 с.
5. Салій О. М. Функціональне призначення та основні завдання соціальної інфраструктури України / О. М. Салій // Наука і економіка. – 2012. – № 2 (18). – С. 215–218.

Н. Г. Пігуль, кандидат економічних наук (ГВУЗ «Українська академія банківського дела НБУ»). **Сущность и значение социальной инфраструктуры.**

Аннотация. В статье рассматриваются подходы к сущности термина «социальная инфраструктура». Отмечено, что основной целью функционирования социальной инфраструктуры является полное и всестороннее развитие человека путем создания комплекса жизненных благ, необходимых для расширенного воспроизводства рабочей силы. Определены задачи, функции и принципы социальной инфраструктуры. Автором представлена схема взаимосвязи функциональных компонентов социальной инфраструктуры.

Ключевые слова: социальная инфраструктура, функции и принципы социальной инфраструктуры, цели и задачи социальной инфраструктуры.

N. G. Pihul, Cand. Econ. Sci., associate professor (SHEI «Ukrainian Academy of Banking of The National Bank of Ukraine»). **The essence and meaning of social infrastructure.**

Summary. The article discusses approaches to the essence of social infrastructure. It is noted that the content this notion can be seen in two main approaches. Main purpose of functioning of social infrastructure is a complete and comprehensive human development through the creation of complex life benefits required for expanded reproduction of the labor force. The identified objectives, functions and principles of social infrastructure. The author shows the scheme of interconnection the functional components of social infrastructure.

Keywords: social infrastructure, functions and principles of social infrastructure, purposes and objectives of social infrastructure.